

ОСНОВНІ ТРЕНДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

THE MAIN TRENDS OF INVESTMENT ENSURING INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE

Варламова М.Л.

доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

У статті проведено аналіз розвитку інноваційної діяльності в Україні, виділено основні тренди, що спостерігаються в її інвестиційному забезпеченні. Охарактеризовано позиції України на світовому рівні за показниками інноваційного розвитку. Виділено чинники, які впливають на інвестиційну привабливість інноваційної діяльності.

Ключові слова: інновації, інвестиційне забезпечення, інноваційна діяльність, інвестиційно-інноваційні процеси.

В статье проведен анализ развития инновационной деятельности в Украине, выделены основные тренды, наблюдаемые в ее инвестиционном обеспечении. Охарактеризованы позиции Украины на мировом уровне по показателям инновационного развития. Выделены факторы, которые влияют на инвестиционно-привлекательность инновационной деятельности.

Ключевые слова: инновации, инвестиционное обеспечение, инновационная деятельность, инвестиционно-инновационные процессы.

In article the analysis of development of innovative activity in Ukraine is carried out, the main trends observed in her investment providing are allocated. Positions of Ukraine at world level on the level of innovative development are characterized. The factors influencing investment attractiveness of innovative activity are allocated.

Keywords: innovations, investment providing, innovative activity, investment and innovative processes.

Постановка проблеми. Глобальні тенденції, пов'язані з цифровізацією, появою інноваційних технологій призводять до радикальних змін в розвитку галузей. У сучасних умовах значна частка українських підприємств потребує якісного оновлення виробничих процесів, основних фондів, впровадження нових технологій. Інновації є рушійною силою, які дозволяють розвивати певну галузь, підвищувати конкурентоспроможність як кожного окремого підприємства, так і національного господарства в цілому. Розвиток інноваційної діяльності потребує залучення значних фінансових ресурсів. Інвестиції є своєрідним каталізатором інноваційних процесів, оскільки стимулюють та забезпечують реалізацію інноваційних проектів. Отже, актуальним є питання інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сучасних проблем інвестиційного забезпечення інновацій присвячені праці таких вчених як: Манасенко І.М., Корбутяк А.Г., Орлик І.О., В.В. Харченко, Г.А. Харченко, Шпикуляк О.Г., Федун І.Л тощо. Переважна кількість робіт присвячена виявленню особливостей розвитку інноваційної діяльності в певній галузі. Більш детального дослідження потребує аналіз

основних трендів, що визначають особливості інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності в цілому по Україні.

Метою статті є характеристика основних трендів інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи світові рейтинги, які характеризують інноваційний розвиток країни, слід зазначити, що згідно з показником «Global Innovation Index», який визначається Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, у 2018 р. Україна значно посилала свої позиції, посівши 43 місце. Порівняно з 2009 р. рейтинг країни покращився на 36 пунктів.

Незважаючи на значні зрушення на основі аналізу індикаторів інноваційного розвитку, які використовуються для розрахунку зазначеного індексу, слід відмітити, що найбільшими бар'єрами у даному напрямку визначені інституційні, серед яких за політичними умовами Україна посіла 122 місце, за діловим середовищем – 100 місце серед 126 країн [1].

Аналогічні перешкоди в розвитку інноваційної діяльності виділено в звіті про глобальну конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму, у якому інноваційний потенціал

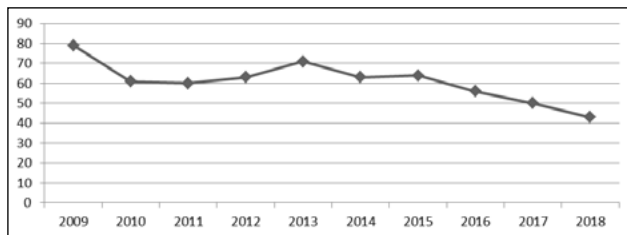

Рис. 1. Динаміка світового рейтингу України за інноваційним розвитком (згідно з «Global Innovation Index») [1]

країни розглядається як одна з 12-ти складових оцінки рейтингу конкурентоспроможності країни. Згідно зі звітом 2018 року за індикатором «інновації» Україна посіла 61 місце в рейтингу серед 137 країн. Негативно вплинули на даний рейтинг такі показники як «державні закупівлі передових технологій», «витрати компанії на НДДКР», «взаємодія університетів та промисловості в галузі НДДКР». Отже, існує проблема створення сприятливого середовища для стимулювання інвестиційно-інноваційних процесів [2].

Аналізуючи інноваційну активність українських підприємств за останні 10 років, слід зазначити, що питома частка підприємств, які впроваджують інновації, збільшилася на 2%, проте у 2017 р. знизилася порівняно з 2016 роком на 2,7% (рис. 2) [3].

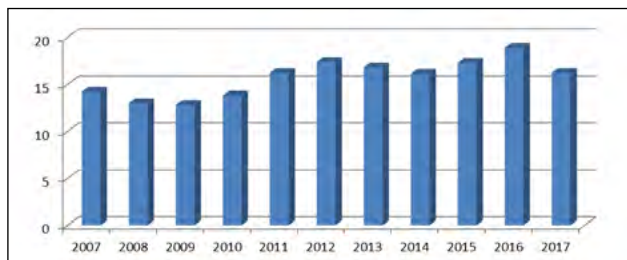

Рис. 2. Частка підприємств, що впроваджували інновації у 2007-2017 рр., % [3]

Найбільша частка промислових підприємств, які впроваджували інновації в 2017 р., спостерігається в галузях виробництва фармацевтичних продуктів і препаратів (47,7%), автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (29,6%), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (29%).

Найбільша кількість підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність в 2017 р., зосереджена у Харківській області – 105 підприємств і м. Києві – 73 підприємства (15,6% та 10,8% відповідно від загальної кількості українських підприємств, що впроваджували інновації) [4].

Основним напрямом інвестування інновацій у 2017 р. стало придбання машин, обладнання, та програмного забезпечення, на що у зазначеному році було витрачено 9,1 млрд. грн, у т.ч. на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 5,9 млрд. грн,

на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 2,2 млрд. грн, на придбання інших зовнішніх знань (придбання нових технологій) – 0,02 млрд. грн та на інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій (інші витрати), – 1,0 млрд. грн [3].

Найбільше коштів витрачено підприємствами м. Києва, Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей; серед видів економічної діяльності – підприємствами з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (13,5%), інших транспортних засобів (13,3%), харчових продуктів (12,6%).

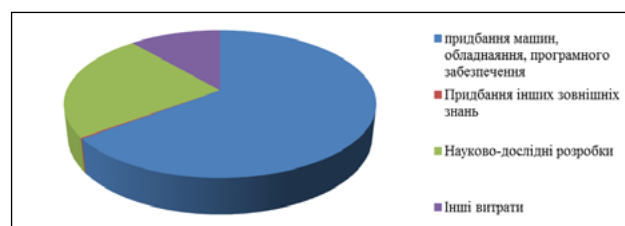

Рис. 3. Розподіл обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності, % [3]

Незначна увага приділяється здійсненню наукових досліджень і розробок. Якщо порівнювати з розвитком даного напрямку у країнах ЄС, слід зазначити, що за даними Державної служби статистики питома вага загального обсягу витрат у ВВП становила 0,45%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,16%. За даними 2016 р., частка обсягу витрат на НДР у ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,03%. При цьому частка витрат на дослідження та розробки у Швеції склала – 3,25%, Австрії – 3,09%, Німеччині – 2,94%, Данії – 2,87% [3]. Таким чином, середній показник витрат на НДР в Україні в 4,5 рази менше за показник країн ЄС.

Незважаючи на збільшення частки підприємств, які впроваджували інновації, інвестиції в інноваційну діяльність в 2017р. зменшилися порівняно з 2007 р. на 15, 7% та на 60% порівняно з 2016 р.

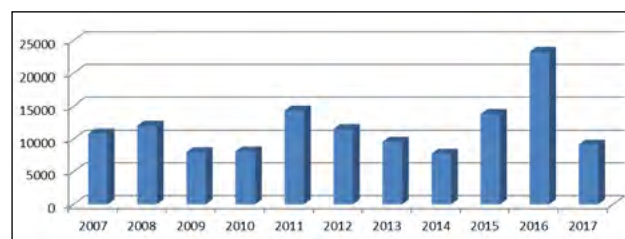

Рис. 4. Динаміка витрат на інновації у 2007-2017 рр., млн. грн [3]

Стосовно джерел фінансування інноваційної діяльності стабільною є тенденція переважання власних коштів підприємств. Їх частка протягом 2007-2017 рр. коливалась в межах 53 – 97% від загального обсягу. Майже повністю за рахунок власних коштів фінансування здій-

Таблиця 1

Основні чинники, що впливають на інвестиційну привабливість інноваційної діяльності

Політичні	Економічні
1. Конфлікт на сході України 2. Недосконалість законодавчої бази 3. Нерозвиненість інноваційної структури 4. Високий рівень корупції (за індексом сприйняття корупції посідає 130 місце в рейтингу країн) [6]	1. Високий рівень інфляції 2. Нестабільність національної грошової одиниці 3. Кризовий стан галузей економіки
Соціальні	Технологічні
1. Зменшення кількості працівників, зайнятих науково-дослідними розробками [4] 2. Високий рівень індексу розвитку людського потенціалу згідно з методологією оцінки ПРООН [7] 3. Зменшення частки економічно активного населення за 2010-2017 рр. [3] 4. Збільшення частки безробітного населення за 2010-2017 рр. [3] 5. Міграція вчених за кордон	1. Збільшення рівня глобально індексу інновацій [1] 2. Зменшення кількості виданих патентів за 2010-2017 рр. [4] 3. Низька частка витрат на НДР [3]

снювалося протягом 2014-2017 рр. (85-97%). Середня частка витрат державного бюджету за 2007–2017 рр. в структурі фінансування інновацій становила 1,78, що вказує на низький рівень фінансової підтримки інноваційної діяльності підприємств з боку держави (рис. 5).

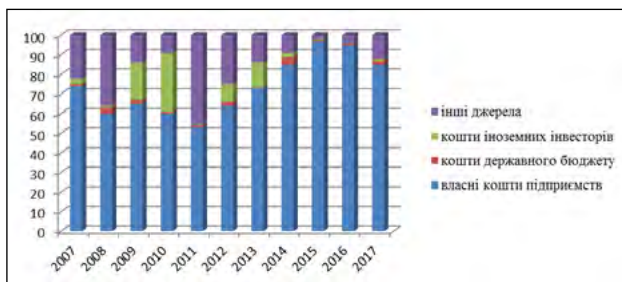

Рис. 5. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств у 2007-2017 рр. ,%*

* Розраховано на основі [3]

Слід зазначити і незначну частку коштів іноземних інвесторів, що суттєво знизилась у 2014 р. та в певній мірі викликана нестабільною політичною ситуацією в конфлікті на Сході країни.

Аналіз світових рейтингів інноваційного розвитку країн та тенденції, що характеризують процес інноваційного розвитку України дозволяє зробити висновок про необхідність створення механізму, що забезпечить можливість реалізації інновацій, залучення іноземних інвестицій в інвестиційну діяльність.

У даний час на державному рівні декларується націленість на інноваційний розвиток та його всебічну підтримку. Наразі ведеться робота щодо розробки стратегії інноваційного розвитку України, у якій будуть представлені принципи, механізми і інструменти поліпшення інноваційного клімату країни та у подальшому стануть основою для відповідних законодавчих актів. Розглядаючи інституційне забезпечення розвитку інновацій слід зазначити розгалужену сис-

тему наукових та науково дослідних установ, проте їх кількість протягом 2007-2017 рр. значно зменшилась, як і кількість працівників, що виконують науково-дослідні роботи [5]. Незважаючи на певні кроки з боку держави, підприємства деяких галузей вкрай гостро потребують державної допомоги в сфері фінансування інноваційної діяльності, надання пільгових кредитів тощо.

Слід зазначити ключові фактори, що впливають на інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності. Проведений аналіз дозволив згрупувати дані фактори за моделлю PEST (табл. 1).

Отже, характеризуючи сучасні тренди розвитку інвестиційно-інноваційних процесів слід підкреслити необхідність державної підтримки інноваційної діяльності. Впроваджуючи політику інноваційного розвитку країни, держава може не тільки надавати фінансування стратегічно важливим перспективним проектам, а й безпосередньо впливати на розвиток галузей. Визначаючи найбільш перспективні галузі і ніші, держава надає широкий спектр підтримки бізнесу в цих сферах, включаючи технологічне брокерство і сприяння експортної діяльності інноваційних компаній. Також необхідним є стимулювання міжгалузевого співробітництва, шляхом об'єднання зацікавлених сторін для побудови зв'язків і пошуку синергетичних можливостей. Таким чином, роль держави є важливою для розвитку основних факторів успіху інновацій в країні: попиту на інновації, інфраструктури, фінансування, компетенцій і культури інновацій.

Висновки. Проведений аналіз дозволив виділити основні тренди, що характерні для розвитку інноваційної діяльності в Україні та її інвестиційного забезпечення. Рівень інноваційного розвитку країни протягом останніх років підвищився, що підтверджується світовими рейтингами. Проте, наразі слід зазначити, що незважаючи на незначне збільшення частки промислових підприємств, які впроваджували інновації

в 2007-2017 рр., спостерігається зменшення обсягів фінансування на інноваційну діяльність, кількості працівників, зайнятих науково-дослідними розробками. Інвестиції в інноваційну діяльність передбачають переважно придбання машин, обладнання техніки та їх технічне оновлення, а не масштабні науково-дослідні роботи. Характеристика джерел фінансування іннова-

цій дозволила зробити висновок про низький рівень фінансової підтримки інноваційних процесів з боку держави, незначну частку іноземних інвестицій, та її значне зменшення, починаючи з 2014 року. Отже, наразі існує необхідність посилення державної підтримки інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Офіційний сайт Всесвітньої організації інтелектуальної власності URL: <http://www.wipo.int>.
2. Офіційний сайт Всесвітнього економічного форуму URL: <https://www.weforum.org>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2017. 141 с.
5. Україна у цифрах 2017. Статистичний збірник. К. : ТОВ «Видавництво «Консультант», 2018. 240 с.
6. Офіційний сайт Transparency International URL: www.transparency.org.
7. Human Development Reports. URL: <http://hdr.undp.org>.